

In memoriam Jacob Walters (1926-2009)

Ruud Vlek

Op 18 mei 2009 is de Amsterdamse natuuronderzoeker Jacob Walters overleden. Walters was een van de meest productieve veldonderzoekers van de natuur in Amsterdam, gedurende meer dan zestig jaar. Van 1948 tot 2003 heeft hij ruim 140 grotere en kleinere publicaties over de broedvogels in verschillende studieterrinen in Amsterdam-West en de Amsterdamse Waterleidingduinen het licht doen zien. Omdat hij zijn diverse onderzoekingen nauwgezet heeft gedocumenteerd, zijn deze publicaties en zijn omvangrijke archief een rijke bron van langjarige populatiegegevens en een toonbeeld van gedisciplineerde studiemethoden en verslaglegging. Naast gebiedsinventarisaties deed Walters in zijn latere jaren veel broedbiologisch onderzoek. Hij was actief als vogelringer en vogelfotograaf, en karteerde ook nog planten. Kortom, een uiterst veelzijdig natuursmens en een buitengewoon ijverig veldornitholoog.

Na zijn middelbare schoolopleiding in de oorlogsjaren moest Walters bij gebrek aan studiefinanciering direct de arbeidsmarkt op. Hij vond empooi als inkoper bij papierfabriek Van Gelder in Amsterdam (1946-1976). Zijn vogelhobby, geheel zelfstandig ontwikkeld vanaf zijn veertiende levensjaar, nam kort na de oorlog een serieuzere vorm aan. Geïnspireerd door de methoden van de gebroeders Tinbergen voerde Walters diverse kwantitatieve onderzoekjes uit. Zo registreerde hij onderweg naar zijn werk houtduifnesten en 's winters de aantalsverhouding tussen adulte en juveniele Kokmeeuwen.

In diezelfde tijd nam de Gemeente Amsterdam een grootschalig uitbreidingsplan ter hand voor de aanleg van westelijke 'tuinsteden'. Dit leidde tot uitgestrekte zandopspuitingen in de veenweidegebieden van de Sloterdijkmeerpolder, grenzend aan Amsterdam Oud-West. Diverse Amsterdamse natuurliefhebbers ontdekten deze opspuitterreinen als rijke vogelgebieden, maar voor Walters werden het locaties voor populatie- en gedragsstudies aan allerlei

Jacob Walters met Kleine Plevier aan de Osdorperweg, mei 1961
FOTO: FRED NORDHEIM

pioniersoorten, vooral plevieren en Veldleeuwerik. Tussen 1949 en 1954 publiceerde Walters zijn inventarisatieverslagen van de Amsterdamse spuitvelden in *Ardea*, *Limosa*, *Natura* en *De Wandelelaar in Weer en Wind*. In 1954 startte hij een langjarig gedragsonderzoek aan de broedbiologie van Strandplevier en Kleine Plevier, waarover hij verslag deed in landelijke en buitenlandse ornithologische tijdschriften (15 publicaties, 1954-1962). Hierdoor rees zijn ster als vooraanstaand plevierenonderzoeker ook in het buitenland en werd hij zelfs aangeschreven als 'Sehr geachter Herr professor Walters'. Zijn omvangrijke en wetenschappelijk interessante correspondentiearchief (ca. 1000 brieven) getuigt daarvan. Walters verzorgde uiteindelijk zowel in het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* (Band 6, 1975) als in het *Handbook of the Birds of the Western Palearctic* (Vol. 3, 1983) de secties over de broedbiologie van Strandplevier en Kleine Plevier. Ook schreef hij de plevierenbijdragen in de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* (1979) en *Randstad en Broedvogels* (1981). Later blikte hij terug op de populatieontwikkeling van deze soorten in de Amsterdamse broedvogelatlas 'Sijssjes en Drijfsijssjes' (Melchers & Daalder 1996), een boek dat aan hem werd opgedragen.

Toen omstreeks 1964 de opspuitterreinen ten westen van Amsterdam in moderne woonwijken waren veranderd, keek Walters uit naar nieuwe studiegebieden, en stortte hij zich op een twintig jaar volgehouden inventarisatie van de Amsterdamse Waterleidingduinen (1968-1987; *Limosa* 54). Dichter bij huis begon de Gemeente Amsterdam dankzij wethouder Joop den Uyl met de aanleg van het Westelijk Havengebied, waarvoor al vanaf eind jaren vijftig grootschalige zandopspuitingen plaatsvonden in de IJpolders. Hier kwamen weer dezelfde pioniersoorten tot broeden als eerder in de opgespoten Sloterdijkmeerpolder (tot 120 paar Kleine Plevier en 60 paren Strandplevier). In de jaren zeventig ontstond er ook een enorme kolonie van meeuwen en Veldleeuwen op het met hekken omsloten olieopslagterrein van Mobil aan het Noordzeekanaal. Hier ringde Walters grote aantallen vogels, waaronder een 16 jaar later teruggemelde nestjonge Zwartkopmeeuw, en kreeg hij interesse voor onderzoek aan handpenruï van diverse vogelsoorten (Het Vogeljaar 31, *Bird Study* 31, *Le Gerfaut* 75, *Limosa* 60, *Ringing* & *Migration* 8). Walters' ringterugmeldingen zijn postuum gepubliceerd op de website van de Vogelwerkgroep Amsterdam.

Omdat door de economische crises van de jaren zeventig en tachtig het Westelijk Havengebied niet volledig volliep met nieuwe bedrijvigheid werden grote delen van het terrein aan hun lot overgelaten en ontstonden allerlei struwelen. Door uitdroging hadden de steltlopers, op een enkel paartje *Wulpen* na, medio jaren tachtig het veld geruimd. Walters volgde in zijn onderzoek deze ontwikkeling door over te schakelen op zangvogelinventarisaties. Er verschenen enige lijvige rapporten over de zangvogelontwikkeling in het Westelijk Havengebied vanaf de jaren zeventig tot begin jaren negentig. Daarna verlegde Walters zijn broedvogelinventarisaties naar het Rembrandtpark (1992-1999) en het Sloterpark-West (1993-1997) in Amsterdam. Hij rondde dit werk af met inventarisaties van volkstuinparken langs de Haarlemmertrekvaart (1996-1999). In zijn inventarisatieonderzoek legde Walters de gehele broedvogelontwikkeling vast van grootschalige nieuwe stadsaanleg in zijn primaire fase tot het eindstadium van woonwijken met parken en volkstuinen. Zonder al zijn inspanningen zou er een veel minder compleet beeld zijn van de ontwikkeling van de Amsterdamse avifauna in de tweede helft van de twintigste eeuw. Daarvoor zijn we hem zeer dankbaar.

Walters deed interessant onderzoek aan gedrag, rui en trek van diverse tijdelijke broedvogels in stadsrandgebieden. Men kan dus Walters typeren als natuuronderzoeker van stedelijke ontwikkeling en allround stadsrandornitholoog. Er zijn maar weinig Nederlandse vogelonderzoekers met een dergelijke levenslange staat van dienst.